

2605. – 290 арк. 10. Державний архів Тернопільської області (далі – ДАТО). – Ф. р-1833. – Оп. 4. – Спр. 83. – 4 арк. 11. ЦДАВО України. – Ф. 4626. – Оп. 1. – Спр. 38. – 61 арк. 12. Сергійчук В. Трагедія українців Польщі / Володимир Сергійчук. – Тернопіль: книжково-журнальне видавництво "Тернопіль", 1997. – 439 с. 13. Боднарчук Ю. Житлово-побутові умови розселення на Тернопіллі депортованого з території Польщі українського населення у 1944–1946 роках / Боднарчук Юлія // Формування економічних відносин в умовах становлення ринку. Збірник наукових праць ТДЕУ: Випуск 9. – Тернопіль, 2005. – С. 364–376. 14. ДАТО. – Ф. 2781. – Оп. 1. – Спр. 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14. 15. Кубійович В. Українці в Генеральній губернії (1939–1941): Історія українського Центрального Комітету / Володимир Кубійович. – Чикаго: Видавництво Миколи Денисюка, 1975. – 664 с. 16. Сергійчук В. Депортація поляків з України. Невідомі документи про насильницьке переселення більшовицькою владою польського населення з УРСР в Польщу в 1944–1946 роках. / Володимир Сергійчук. – Київ: Видання Української Видавничої Спілки, 1999. – 192 с. 17. ДАТО. – Ф. п-1. – Оп. 1. – Спр. 711. – 128 арк. 17. Кіцак В. Депортовані з Польщі українці: результати першого етапу входження в соціум та економічного пристосування у 1944–1947 рр. / Володимир Кіцак // Україна-Польща: історична спадщина і суспільна свідомість / Національна академія наук України, Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича. – Вип. 2: Депортації 1944–1951. – Львів, 2007. – С. 90–103.

Юлія Боднарчук

МИГРАЦИОННЫЕ ПРОЦЕССЫ В СРЕДЕ УКРАИНЦЕВ, ДЕПОРТИРОВАННЫХ С ТЕРРИТОРИИ ПОЛЬШИ

В статье сделана попытка ретроспективы миграционных процессов депортированных украинцев. Установлены причины, ход и продолжительность реверсного переселения.

Ключевые слова: депортація українців, реверсна міграція, жилищно-бытовые условия.

Julia Bodnarchuk

MIGRATION PROCESSES AMONG UKRAINIAN DEPORTEES FROM POLAND

An attempt retrospective migration Ukrainian deportees. The causes, course and duration of the reverse migration

Key words: deportation of ukrainian, reverse migration, living conditions

УДК 94(477)

Павло Коріненко, Володимир Старка

СХІДНОГАЛИЦЬКИЙ ВЕКТОР ВНУТРІШНЬОЇ ПОЛІТИКИ ПОЛЬЩІ У 1920-І РОКИ

У статті аналізується східногалицький вектор внутрішньої політики Польської держави у 1920-і роки, розкриваються її цілі і засоби реалізації, а також неухильне зростання спротиву колонізаційній політиці польської влади з боку українців.

Ключові слова: Східна Галичина, Польща, міжвоєнний період, внутрішня політика, селянство.

Актуальність теми дослідження полягає у тому, що одним з важливих питань становлення незалежної II Речі Посполитої міжвоєнного періоду є внутрішня політика польських урядів, скерована на посилення держави у всіх сферах соціально-економічного життя. Важливим у цьому контексті є дослідження механізму здійснення внутрішньої політики в Східній Галичині, скерованої на посилення так званого "стану польської присутності".

Польська держава у 1920 роки була унітарною республікою. У цілому поляки в ній становили більшість населення. На їх долю припадало більш як 2/3 виробництва валового внутрішнього продукту. Разом з тим на окремих територіях Польської держави спостерігалась нерівномірність проживання різних національних меншин. У Східній Галичині що складала 1/3 території Польщі, українців було 5,5 млн, а поляків – 2,2 млн осіб. До того ж абсолютна більшість із них були селянами. Відповідно у польських і українських селян були свої економічні інтереси.

Соціальне становище українських селян, в умовах відсутності власної держави було таким, що вони не могли розраховувати на справедливий і надійний захист з боку Польської держави. Політичне становище також було досить специфічним. Українці опинились в складі Польської держави не за умовами свого вибору, договору. Їх туди "завели" тодішні керманичі країн Західної Європи.

Українські історики постійно проявляли інтерес до політики польської влади щодо українців Східної Галичини, становища українських селян у Польській державі у 20 – 30-і роки ХХ ст., шукали відповіді на багато питань з історії селянства тогочасної Східної Галичини, в тому числі і на те, як вирішувалось земельне питання в умовах спільного проживання на одній території українців і поляків; чи була в українських селян можливість виробляти товарну сільськогосподарську продукцію; дії влади щодо "підправління" демографічної ситуації в Східній Галичині; гальмівні процеси в набутті українськими селянами фахової підготовки, здобутті освіти тощо. Цим та іншим проблемам присвятили свої наукові роботи І.Васюта [4], М.Швагуляк [5], Л.Зашкільняк [6], Н.Коростіль [7], Ю.Сливка [2], С.Лук'яненко [3], І.Зуляк [1], Литвин М. [11], Кугутяк М. [13].

Об'єктом дослідження виступають основну напрямки внутрішньої політики польського уряду стосовно українського населення Східної Галичини.

Предметом дослідження виступає результати реалізації внутрішньополітичних заходів польської влади та їх вплив на економічне, політичне, культурне становище українського населення на означеній території.

Мета дослідження базується на тому, щоб дослідити внутрішню політику польських державних установ у Східній Галичині в окреслений період.

Завдання дослідження полягають у виявленні механізму та особливостях розкриття складного процесу асиміляції українського населення польськими урядовими колами.

У польській історіографії присутня теза про те, що українські селяни в Східній Галичині були менш "культурними", не такими добрими господарями як польські селяни [20, 21]. Якщо в зміст цієї тези вкладали те, що польські селяни на своїх полях, зазвичай, досягали більш високих врожаїв зернових, в кращому стані була належна їм тяглова сила, що, власне, сільське обійстя поляка відрізнялось від обійстя українського селянина, то ця теза, мабуть, є такою, що в цілому відображає реальний стан справ. Хоч і навіть за таких обставин були відхилення "від правил" в той чи інший бік.

Показником господарювання, заможності, "культурності" в східно-галицькому селі, як і в будь-якому іншому, було те, скільки землі, яка була основним показником багатства і якої вона була родючості, мало конкретне господарство. Саме від цього залежала можливість налагодження стійкої сівозміни, кількість і якість утримуваної тягової сили. Немалу роль відігравало і те: була чи не була підтримки селянського господарства з боку владних структур. Ці чинники були сприятливими, визначальними в результативності господарювання поляків, в кінцевому рахунку засвідчували рівень їх "культури".

До речі, навіть на побутовому рівні щодо облаштування селянського двору, розміщення господарських споруд, кількість та відстань між ними, були вони "кам'яниці" чи із глини – це також впливало на "культуру" селянського життя. У багатьох випадках польські обійстя були в більш добротному, привабливому стані. І це мало місце не тому, що польські селяни були більш "культурними", а тому, що український селянин, маючи обмаль землі, при облаштуванні свого обійстя враховував кожен сотик землі аби його максимально використати на потреби вирощування сільгоспкультур. Спільним було те, що вони з повною віддачею сил працювали на землі і намагались отримати від неї найбільшу віддачу.

80 % українських селян Східної Галичини займалися сільським господарством, тому-то їх історія – це власне історія цілого краю. Приблизно таким же був рівень зайнятих в сільському господарстві і польських селян. В Польській державі існувало право приватної власності на землю, але розподіл землі між польськими і українськими селянами був нерівномірний. Серед великих землевласників українців в Тернопільському воєводстві було 0,7 %, Львівському – 0,9 %, Станіславівському – 1,2 %. На 1921 р. в Східній Галичині уже було зколонізовано осадниками 23 % всього земельного фонду [1, с. 48–49].

Земельна реформа, що фактично стала перманентною, проводилась в Польщі ще з 1919 року і здійснювалась польською владою таким чином, щоб зберегти польські великі поміщицькі господарства, правда при частковому обмеженні їх земельних володінь. Однак ті землі, що в ході парцеляції вивільнялися, за вимогами влади мали бути перерозподілені таким чином, щоб вони дісталися польським, а не українським селянам, тобто належало передати їх "із польських рук в польські руки".

Відповідно до цього стратегічного завдання польська влада визначала засоби його реалізації. Найпершим, і як це здавалось тодішнім польським можновладцям, в досить сприятливих умовах повоєнного часу мав здійснюватись курс на анексію Східної Галичини шляхом колонізації, тобто мало відбуватись масштабне переселення поляків із західних і центральних воєводств у воєводства Східної Галичини: Львівське, Станіславівське, Тернопільське.

Польська влада не враховувала тієї обставини, що реальними претендентами на землі в Східній Галичині, що підлягали парцеляції, були тутешні українські і польські селяни. Уже ця

обставина робила неминучим шлях до конфліктів між українськими і польськими селянами з одного боку, і колоністами – з другого.

У ролі колоністів передусім виступали колишні військові польської армії. Польська влада таким чином намагалась, з одного боку, віддячити їм за здобуту перемогу у війні над Українською Галицькою армією, а з іншого – враховуючи їх досвід, високий рівень організації і дисциплінованості, економічний інтерес, який вони мали набуті в Східній Галичині, розраховувала на те, що вони повинні стати додатковим чинником морально-психологічного тиску на галицьке селянство, стримувати його протестні дії і, якщо потрібно буде, брати участь у покаранні українських селян. У майбутньому при потребі вони могли, за дорученням влади, виконувати і більш конкретні завдання щодо підтримання в Східній Галичині порядку і спокою.

Польська влада не могла не усвідомлювати того, що в багатьох українських селян було негативне ставлення до ветеранів польської армії. Мабуть, подібна ситуація була і у багатьох польських військових колоністів. Тому уже ця обставина як би передбачала неминучість у взаєминах певної напруги. Отже, в результаті цілеспрямованої внутрішньої політики влади становище в Східній Галичині ставало досить вибухонебезпечним, через будь-який привід могло перерости у широкий конфлікт.

З усієї кількості земель, виділених владою для парцеляції, 80 % були призначені для осадників [2, с.226]. У результаті чого частка землі у Східній Галичині, що опинилася у руках поляків, не зменшилась. Впродовж 1919 – 1928 рр. у Східній Галичині було створено 27,2 тис. господарств осадників, які володіли більш ніж 600 тис. га землі.

У ході аграрної реформи українське селянство не збільшило кількість землі, залишалось малоземельним, тобто 80 % із них володіли до 2 га землі. Вони звинувачували у такій несправедливості польську владу. Конфлікт, що мав місце ще під час польсько-української війни 1918 – 1919 рр, передбачав ліквідацію новопосталою польською державою української державності у Східній Галичині, у повоєнні роки в реалізації владою політики осадництва переріс (при цілеспрямованій політиці польської влади) у конфлікт українців з польськими осадниками, підґрунтям якого залишалась проблема відродження Української держави, більш справедливого вирішення земельного питання, а на його основі покращення матеріального становища українського селянства Східної Галичини.

Попри антиукраїнський вектор внутрішньої політики у Східній Галичині польська влада не досягла своєї мети. У повсякденному житті у тих місцях, у яких компактно проживали українці і поляки, наперекір владі, відбувались зовсім інші процеси. Вони шукали шляхів для співпраці, їх життєвий досвід підказував, що можна і потрібно у стосунках проявляти толерантність. Передусім це стосувалося релігії і спільних шлюбів представників двох народів.

Релігійне життя у селах і містах Східної Галичини ґрунтувалось на певних морально-етичних нормах. Українці в переважній більшості належали до греко-католицької і православної конфесій. Поляки належали до католицької конфесії. Українці і поляки, будучи цивілізованими європейськими народами, намагались не допускати зневаги один до одного на релігійному ґрунті.

Українці греко-католики і православні могли відвідувати костел, особливо на великі релігійні свята, бути присутніми на похоронах померлих своїх рідних, чи близьких їм людей. Так само поступали поляки. Скрите протистояння в селах, містах мало місце між служителями костелу і церкви. Одні намагались утримати своїх прихожан, інші – перетягти до себе.

Католицька релігія була в Польщі державною, тому-то належні до костелу громади були в кращому стані щодо будівництва, утримання костелу. Для українців греко-католиків і православних вирішувати ці завдання було складніше. Особливо багато проблем було з виділенням (купівлею) землі під будівництво церкви, не вистачало коштів на ці потреби. У багатьох випадках меценатами в цій справі виступали українці, що емігрували до Америки. Вони надсилали грошові пожертви громаді свого села на придбання землі на спорудження церкви та її облаштування.

Не могла досягти польська влада бажаного результату у внутрішній політиці на території Східної Галичини і тому, що часто укладались шлюби між поляками і українцями. Хоч і цей процес був досить складним. Справа у тому, що в тогочасних умовах основною ознакою багатства чи бідності на селі була земля, вірніше її кількість у сільській родині. Попри почуття кохання, яке виникало між українською і польською молоддю, їх батьки при вирішенні питання про укладання шлюбу враховували "земельний фактор". Більше шансів отримати батьківське благословення на шлюб мали ті сини та дочки, батьки яких мали подарувати новоствореній сім'ї більшу частку землі. Ця ж обставина впливала на будівництво польсько-української, чи то українсько-польської сім'ї. Попри те, що вони та їхні родини ставали родичами і це вимагало певної етичної поведінки з боку обох родин, всежтаки більш заможна родина, а це, зазвичай, була польська, часто демонструвала свою зверхність над українськими, не такими багатими родичами.

Діти, що народжувались у спільному українсько-польському шлюбі, в костелі записувались католиками. Їм, зазвичай, давали польські імена і таким чином вони ставали поляками. Власне, у більшості випадків спротиву з боку українського батька чи матері такій практиці не було, адже це давало можливість їхній дитині долучитися до "панів", вони сподівались, що їхній дитині буде хоч трохи легше прожити своє життя.

Польська влада, маючи на меті здійснити прискорену анексію Східної Галичини, припустилась до різних утисків щодо галицького селянства. Зокрема, у Тернопільському воєводстві українським селянам забороняли сіяти тютюн, що був доволі ліквідною культурою. Крім того, утиски, обмеження, визискування мали місце у податковій системі. Досить обтяжливим для українських селян був поземельний податок. Він сягав 10 % усіх видатків селян. Державні збори – 25 % усіх витрат. Шарварки – примусова повинність на будівництво і ремонт доріг, регуляції рік, меліорації полів тощо забирали у селян до 50 днів щорічно [3, с.232].

На придбання такої монопольної продукції як цукор, гас, тютюн ціни були дуже високими. Польська держава мала єдину податкову систему, єдині ціни для усіх громадян. Але, оскільки українські селяни в Східній Галичині страждали від малоземелля і відповідно не могли отримувати рівнозначні прибутки з польськими селянами, які мали значно більші площі земель, то купівля, скажімо, гасу, цукру чи тютюну для українських селян була проблемою. Вони часто себе просто обмежували, або ж і зовсім не споживали продуктів першої необхідності.

Східногалицькі селяни шукали виходу із тієї ситуації. Вони ставали заробітчанами-сезонниками у господарствах польських поміщиків і заможних селян, і таких було понад 360 тис., емігрували за кордон. Уже на 1931 р. 571 тис. або 8,5 % українських селян емігрували за межі Східної Галичини [4, с. 232].

Економічний стан східногалицького селянства в результаті цілеспрямованої політики польської влади призвів до загрозливого становища фізичного здоров'я населення. У 1936 р. ¼ обстежених лікарями галичан хворіли на туберкульоз, у Львівському воєводстві 70 % селян були вражені цією хворобою [5, с. 280].

Ще одним шляхом, з допомогою якого галицькі селяни намагались здолати антиукраїнський вектор в політиці польської влади ставали кооперативи. Вони організовувались повсюдно і діяли у самих різних сферах: торгівлі, виробництві, сфері послуг тощо. Саме тоді сформувалось гасло: "Свій до свого – по своє", що свідчило про намагання українців підтримати один одного, оскільки розраховувати на підтримку з боку польської влади було марною справою. Можемо констатувати, що попри усі труднощі: як-то конкуренція з польськими кооперативами, обмаль оборотних коштів, фахівців цієї справи, всежтаки чисельність українських кооперативів неухильно зростала. У 1921 р. їх було 300, а у 1939 р. – 4000 [6, с. 39].

Українці Східної Галичини вдавались і до відкритого протесту проти антиукраїнської політики польської влади. Перші кроки в спротиві галицьких українців польській владі були зроблені на політичному рівні одразу ж після поразки в польсько-українській війні. Уряд ЗУНР в екзилі не визнавав права Польщі на анексію Східної Галичини. У 1920 р. учасники державного будівництва ЗУНР покинули територію Польщі і емігрували до Чехо-Словаччини. У 1923 р. українські селяни на мітингах засуджували ухвалу Ради послів про анексію Східної Галичини як незаконний акт.

Саме під впливом цих поступок з боку галицьких політиків, польська влада з середини 1920-х років, можливо з тактичних міркувань, дещо пом'якшила свою політику відносно Східної Галичини, на рівні політичних заяв. Однак, коли у 1928 р. галицькі українці здійснили масові протестні акції з нагоди 10-ї річниці ЗУНР, польська влада відкрито відмовилась від попередніх заяв і взяла курс на "умиротворення" галицьких селян шляхом насилля і терору.

Безпосереднім приводом до пацифікації у 1930 р. стала хвиля пожеж у господарствах польських поміщиків, колоністів та осадників. Влітку 1930 р. вони прокотилися повітами Львівського, Тернопільського воєводств. Деякі історики вважали дії влади як контрзахід [7, с. 162]. На наш погляд, підпали та інші акти непокори були контрзаходом українців проти дій польської влади. Винуватцями саботажних акцій з боку українців було не українське селянство, а польська влада, здійснюючи антиукраїнську політику. Під час одного з рейдів, до в'язниці в м. Бережани польська поліція доставила 450 важко побитих та закривавлених людей. У селі Курівці Тернопільського повіту польські поліцаї наказували кричати "Хай живе Пілсудський!" Хто кричав не досить голосно, того жорстоко били. У ході пацифікації особливо жорстоко знищувались пам'ятки української історії та культури. 30 вересня 1930 р. польські карателі за допомогою динаміту висадили в повітря пам'ятки УСС у м. Микулинці [8, с. 163–164].

З іншого боку, польські громадські організації шовіністичного спрямування долучались до "санаційних" заходів влади, вчиняли диверсії щодо українських кооперативів, "Просвіти". Влітку 1930 р. каральні дії спецпідрозділів, створених владою, набули масового характеру. Вони були

здійснені у селах Девятчанках, Вербиці Бібрського повіту, Старому та Новому Ярчеві та Підберезцях Львівського повіту. Сільські громади обкладались контрибуцією, жовніри здійснювали обшуки в будинках селян, побиття багатьох з них, погроми в читальнях були практично повсюдно. На завершення "пацифікаційної кампанії" були арешти "підозрілих осіб". Це було не що інше як політичний терор [8, с. 164].

Звинувачення в антипольській діяльності окремих осіб, товариств ставали підґрунтям для судових процесів, закриття українських організацій. Саме в руслі цієї політики слід розглядати ліквідацію у 1930 р. 28 осередків спортивно-пожежного товариства "Луг", 21 – гімнастичного товариства "Сокіл", 21 філій "Просвіти" та ін. Чимало українських організацій не витримували погроз з боку влади і заявляли про свої саморозпуски. Усе це робилося для того, щоб повністю зламати опір українського населення асиміляційним зусиллям.

Принагідно відзначимо, що польська влада продумала час початку "пацифікації". Адже саме в 1930 р. мали відбутися вибори до сейму. Влада дуже хотіла мати бажаний для себе депутатський корпус. Отже українці мали цьому сприяти, а для цього їх потрібно було залякати, втихомирити. З цієї ж метою проводилася акція проти УНДО, яка призвела практично до припинення її діяльності.

Наслідки "пацифікації" були протилежними тим, на які розраховувала польська влада. "Пацифікація" не призвела до покори українців, а навпаки ще більше посилила готовність українців до боротьби за відродження своєї держави.

Таким чином, польська влада одразу ж після здобуття військової перемоги над Українською Галицькою армією і особливо після надання Лігою Націй права на приєднання Східної Галичини до її території, чітко визначила свою політику відносно до цього краю. Вона спрямовувалася на прискорену анексію, у ході якої мала відбутися асиміляція українців, викоринення із їх пам'яті історичного минулого. Цій же меті мала слугувати розгорнута масштабна колонізація території Східної Галичини, обмеження українських селян у придбанні землі, доступу до освіти, утиски у створенні та діяльності громадських і політичних організацій, кооперативів тощо.

Політична еліта Східної Галичини, селянство таким діям польської влади чинили спротив, хоча у 1920-ті роки він ще не набув масових і організованих форм. Отже, вибудований польською владою ще на початку 1920-х років східногалицький вектор внутрішньої політики, стержнем якого було посилення контролю за українським суспільством як економічними так і іншими репресивними методами не витримувє випробувань часом.

Список використаних джерел

1. Зуляк І. Особливості польської політики на західноукраїнських землях (1919–1939) / Іван Зуляк // Наукові записки ТДПУ ім. В. Гнатюка. Серія: Історія. – Вип. 3. – Тернопіль, 2002. – С. 39–47.
2. Сливка Ю.Ю., Панфілова Т.О. Селянство західноукраїнських земель міжвоєнного періоду // Історія українського селянства. – Т.2. – К., 2006.
3. Лук'яненко С. Українське питання в національній політиці Польщі 1921–1939 рр. / Світлана Лук'яненко // Наукові записки ТДПУ ім.В.Гнатюка. Серія: Історія. – Вип. 3. – Тернопіль, 2003 – С. 158–162.
4. Васюта І.К. Соціально-економічні відносини на селі Західної України до возз'єднання (1918–1939) / Васюта І.К. – Львів: Вид. при Львівському держуніверситеті. – Видавниче об'єднання "Вища школа", 1978 – 245 с.
5. Швагуляк М. Суспільно-політична ситуація на Західній Україні на початку 30-х років ХХ ст. / Швагуляк М. // Записки НТШ. – Т. 222. – Львів, 1991.
6. Зашкільняк Л. Історія Польщі від найдавніших часів до наших днів / Зашкільняк Л., Крикун М. – Львів, 2002. – 555 с.
7. Коростіль Н. Польська влада і українські аграрії Східної Галичини міжвоєнної доби / Коростіль Н. // Наукові записки ТНПУ ім. В.Гнатюка. Серія: Історія. – Вип. 3. – Тернопіль, 2009. – С. 106–113.
8. Шміга О. Особливості еволюції соціально-економічної структури західно-українського села в 20–30-і роки ХХ ст. / Шміга О. // Наукові записки ТДПУ ім. В.Гнатюка. Серія: Історія. – Вип. 2. – Тернопіль, 2002. – С. 48–49.
9. Історія українського селянства. – К., 2006. – Т. 2. – 660 с.
10. Лановик Б. Пацифікація 1930 р. на Тернопільщині як прояв антиукраїнської політики польських властей / Лановик Б., Матейко Р., Совінська Н. // Наукові записки ТДПУ ім. В. Гнатюка. Серія: Історія. Вип. 3. – Тернопіль. – 2003. – С. 162–167.
11. Литвин М. Історія галицького стрілецтва / М. Р. Литвин, К. Є. Науменко. – Львів: Каменяр, 1991. – 200 с.
12. Литвин М., Науменко К. Історія ЗУНР / М. Литвин, К. Науменко. – Львів: Інститут українознавства НАНУ; Видавнича фірма "ОЛІП", 1995. – 368 с.
13. Кугутяк М. Галичина: сторінки історії. Нарис суспільно-політичного руху (XIX ст. – 1939 р.) / Микола Кугутяк – Івано-Франківськ, 1993. – 200 с.
14. Качараба С. Еміграція з Західної України 1919–1939 / С. П. Качараба. – Львів: Львівський національний університет імені Івана Франка, 2003. – 416 с.
15. Рубльов О. Західноукраїнська інтелігенція у загальнонаціональних політичних та культурних процесах (1914–1939) / О. С. Рубльов. – К.: Інститут історії України НАН України, 2004. – 648 с.
16. Смолей В. Польське цивільне і військове аграрне осадництво у Західній Україні: історико-правовий контекст (1919–1939 рр.) / В. Смолей. – Тернопіль: Підручники і посібники, 2003. – 112 с.
17. Баран З. До питання про аграрну політику урядів міжвоєнної Польщі стосовно Західної України / З. Баран // Вісник Львівського університету. Серія історична. – Львівський державний університет ім. І.Франка, 1998. – Вип. 33. – С. 146–153.
18. Madajczyk Cz. Burżuazyjno-obszarowa reforma rolna w Polsce (1918–1939) / Cz. Madajczyk. – Warszawa, 1956.
19. Studnicki W. W sprawie osadnictwa żołnierskiego na

ziemiach wschodnich / W. Studnicki. – Warszawa (bez roku wyd.).

Павел Кориненко, Владимир Старка

ВОСТОЧНОГАЛИЦКИЙ ВЕКТОР ВНУТРЕННЕЙ ПОЛИТИКИ ПОЛЬШИ В 1920-ЫЕ ГОДЫ

В статье анализируется Восточногалицкий вектор внутренней политики Польского государства в 1920-ые годы, раскрываются ее цели и средства реализации, а также неуклонный рост сопротивления колониаторской политике польской власти, со стороны украинцев.

Ключевые слова: Восточная Галичина, Польша, междувоенный период, внутренняя политика, крестьянство.

Pavlo Korinenko, Volodymyr Starka

WESTINGALICKIY VECTOR OF DOMESTIC POLICY OF POLAND IN 1920TH

In the article Westingalickiy is analysed vector of domestic policy of the Polish state in 1920 th, open up it aims and facilities of realization, and also steady growth of resistance the colonialist policy of Polish power, from the side of Ukrainians.

Key words: East Galychina, Poland, interwar period, domestic policy, peasantry.

УДК 94 (477)

Іван Зуляк

УЧАСТЬ АГЕНТУРИ НКВС У ПІДГОТОВЦІ І ПРОВЕДЕННІ ЛЬВІВСЬКОГО СОБОРУ 1946 Р.

У статті йдеться про участь агентури НКВС у підготовці і проведенні Львівського собору 1946 р., що призвів до насильницької ліквідації греко-католицької церкви у Західній Україні. Вперше використано архівні матеріали, що перебували до останнього часу під грифом "цілком таємно", що свідчать про надзвичайно активний вплив органів НКВС СРСР як на прийняття ухвал собору, так і підготовчу роботу, розширення мережі агентури, що залучалася владою до виконання секретних директив радянської влади зі знищення греко-католицької церкви.

Ключові слова: Західна Україна, греко-католицька церква, Львівський собор, органи НКВС, агентурна мережа.

Досліджувана нами проблема є надзвичайно актуальною і необхідною для сучасного розуміння й осмислення тогочасних складних як соціальних потрясінь, так і релігійних процесів, що відбувалися упродовж січня-березня 1946 р., напередодні підготовки до проведення Львівського собору.

Суттєву роль у підготовчому процесі до Львівського собору відіграли саме органи УНКВС у Львівській, Тернопільській, Станіславській та Дрогобицькій областях, що свої агресивні наміри узгоджували безпосередньо з вищим керівництвом НКВС СРСР, на які покладалися завдання з вербування агентів, представників греко-католицької церкви як парафіяльного, так і монашого духовенства з метою пришвидшення "возз'єднання" з православною церквою.

Греко-католицька церква одна з перших відчула на собі негативний тоталітарний вплив радянської і сталінської диктаторської системи з метою ліквідації її самобутності, насильницького прилучення до лона православ'я. Керуючись вказівками радянських владних структур, органи УНКВС вербували агентуру з числа греко-католицького духовенства, охопивши розгалуженою мережею агентурно-оперативної роботи церковні структури, нагнітаючи страх, проводячи арешти, допити і катування, використовуючи різноманітні методи фізичного й психологічного впливу.

Власне досліджувана проблематика характеризується новизною, виходячи з декількох аспектів. По-перше, архівні документи і матеріали, використані автором наукової публікації, аналізуються і вводяться до наукового обігу вперше; по-друге, вивчені архівні справи дають змогу оцінити тотальний вплив насильницьких дій органів УНКВС у Львівській, Тернопільській, Станіславській та Дрогобицькій областях; по-третє, охарактеризовано моральну шкоду, завдану не лише греко-католицькій церкві в цілому, але й її конкретним представникам зокрема; по-четверте, насильницька радянська вказівка вказаних областей призвела до негативного сприйняття образу православної церкви власне через її співпрацю з радянською владою.